

ҒТАХР 03.20.00

**1931-1933 ЖЫЛДАРДАҒЫ АШТЫҚ КЕЗІНДЕГІ ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН
КОЛХОЗДАРЫНА АЗЫҚ-ТҮЛІКПЕН КӨМЕК КӨРСЕТУ ШАРАЛАРЫ****Сақабай Толқынай Қуандыққызы^{1*}**

¹1-ші оқу жылы докторанты, академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қазақстан, Қарағанды қ., E-mail: tolkinist78@mail.ru

*Автор-корреспондент

Аңдатпа. Мақала 1930-шы жылдардағы ашаршылық кезіндегі Орталық Қазақстан колхоздарына азық-түлікпен көмек көрсету мәселелеріне арналған. Мақаланың мақсаты – 1931-1933 жылдардағы ашаршылық кезеңінде Орталық Қазақстан өңірінде аштыққа ұшырағандарға көрсетілген көмек шаралары мен түрлерін зерттеу болып табылады. Бұл аспекті Қарағанды облысы Нұра ауданы мысалында жергілікті архив қорларынан алынған құжаттар негізінде қарастырылды. Автор Нұра аудандық архивынан кеңес билігі тарапынан бидай, тары және т.б. түрінде азық-түлік көмегін алған колхоздардың тізімін анықтап, осылардың негізінде көрсетілген көмектің жеткіліксіз дәрежеде болып, аштықтан зардап шеккендердің қажеттіліктерін толық қанағаттандырма алмағандығы туралы қорытындыға келеді.

Түйін сөздер: Орталық Қазақстан, ашаршылық, азық-түлік көмегі, мұқтаж колхоздар, көмек мөлшері.

МРНТИ 03.20.00

**МЕРЫ ОКАЗАНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПОМОЩИ
КОЛХОЗАМ ЦЕНТРАЛЬНОГО КАЗАХСТАНА
В ПЕРИОД ГОЛОДА В 1931-1933 ГОДАХ****Сақабай Толқынай Қуандыққызы^{1*}**

¹Докторант 1-го года обучения, Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова. Казахстан, г. Караганда. E-mail: tolkinist78@mail.ru

*Автор-корреспондент

Аннотация. Статья посвящена вопросам продовольственной помощи колхозам Центрального Казахстана в период голода 1930-х годов. Цель статьи – исследовать основные продовольственные меры и способы по оказанию помощи голодающим Центрального Казахстана в период голода в 1931-1933 гг. Данный аспект был рассмотрен на примере Нуринаского района Карагандинской области на основе фондов местного архива. Автором были обнаружены списки колхозов которые получили продовольственную помощь в виде пшеницы, проса и т.п. от советского руководства. Выводы автора сводятся к тому что оказываемая помощь была не полноценной и не удовлетворила потребности голодающих в полном объеме.

Ключевые слова: Центральный Казахстан, голод, продовольственная помощь, нуждающиеся колхозы, объем помощи.

IRSTI 03.20.00

**MEASURES TO PROVIDE FOOD AID TO COLLECTIVE FARMS IN CENTRAL
KAZAKHSTAN DURING THE FAMINE IN 1931-1933****Sakabay Tolkynay Kuandykkyzy^{1*}**

¹Doctoral student of the 1st year of study, Karaganda Buketov University. Kazakhstan, Karaganda. E-mail: tolkinist78@mail.ru

*Corresponding author

Abstract. The article is devoted to the issues of food aid to collective farms in Central Kazakhstan during the famine of the 1930s. The purpose of the article is to explore the main food measures and ways to help the hungry of Central Kazakhstan during the famine in 1931-1933. This aspect was considered on the example of the Nurinsky district of the Karaganda region on the basis of the funds of the local archive. The author found lists of collective farms that received food aid in the form of wheat, millet, etc. from the Soviet authorities. The author's conclusions are that the assistance provided was inadequate and did not fully meet the needs of the hungry.

Keywords: Central Kazakhstan, famine, food aid, collective farms in need, volume of aid.

Кіріспе. XX ғасырдың 20-30-шы жылдар аралығы Кеңес үкіметінің жүргізген социалистік қайта құрулары сол кездегі КСРО-ның даму негізгі бағытын анықтап, тарихи жолының барысына айтарлықтай әсер етті. КСРО халқын азық-түлік өнімдерімен қамтамасыз ету большевиктердің басты мәселелердің біріне айналды.

Осы тұрғыда миллиондаған адамның өмірін қиған, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына одан әрі әсерін тигізген КСРО соның ішіндегі қазақ халқының тарихындағы қайғылы беттерінің бірі - 1930-шы жылдардағы ашаршылық болып табылады. Қазақстандағы ашаршылық тарихы бүгінгі күнге егжей-тегжейлі қарастыруды талап ететін тарихымыздың бір белесі болып табылады. Осы уақытқа отандық және шетелдік ғалымдар 1931-1933 жылдардағы ашаршылық себептері, ауқымы, құрбандарының саны жөнінде бірқатар зерттеу жұмыстарын жүргізді. Бірақ, аштықпен күрес, ашыққан халыққа азық-түлікпен көмек көрсету шаралары туралы мәселе жеке зерттеу объектісі ретінде қарастырылған жоқ. Тек, кейбір зерттеушілердің атап айтатын болсақ, неміс ғалымы Р. Киндлердің (Киндлер, 2017:268), итальян ғалымы Н. Пьянчола (Пьянчола, 2004:98) зерттеулерінде ішінара түрде қарастырылды. Сонымен қатар 1990 жылдардың аяғы мен кейінгі жылдарда жарияланып жатқан ресейлік (Трагедия советской деревни, 2001:1008) және қазақстандық (Насильственная коллективизация, 1998:263), (Ашаршылық. Голод. 1928-1934 Т.3, 2021:1028) т.б. архивтік құжаттар мен материалдар жинақтарында кеңестік билік органдарының көмек көрсету шаралары бойынша құжаттары берілген. Осы құжаттар негізінде ашаршылық кезеңіндегі халыққа көрсетілген көмек шаралары мен билік органдарының шешімдеріне баға бере аламыз.

Материалдар мен әдістер. Мақаланы жазуда анализ, синтез, аналогия, жүйелеу, салыстыру, сипаттау және т.б жалпы ғылыми әдістер қолданылды.

Ретроспективті әдіс оқиғаларды дәйекті қайта құру арқылы белгілі бір процестерді ертерек хронологиялық тұрғыдан зерттеуге және оларды қайта құруға мүмкіндік берді. Салыстырмалы-тарихи әдістің көмегімен тарихи салыстырулар жүргізілді, хронологиялық контексте де- әр жылдары да, жалпы Қазақстан бойынша, Орталық Қазақстан бойынша және зерттелетін өңірдің аудандары бойынша аумақтық тұрғыда да бидай, тары түрінде берілген көмектің жалпы және жеке, сандық және сапалық өзгерістер анықталды. Мақалада қолданылатын маңызды әдістердің бірі-нақты тарихи (идеографиялық), оған сәйкес белгілі бір сюжет, проблемалар егжей-тегжейлі және терең зерттеледі, оның ерекшелігі анықталады. Мақалада қолданылған жүйеге жақын тарихи-типологиялық әдіс жүйелеуге ықпал етті. Осы (негізгі ретінде) және басқа да бірқатар әдістер ашаршылық кезіндегі аштықпен күрестің барысын, көлемін анықтауға мүмкіндік береді.

Мақаланы жазуда негізгі материал ретінде Қарағанды облысы Нұра аудандық архивының «Нұра аудандық жұмысшы, шаруа және қызыл әскер Кеңесі мен оның атқару органының» 422 қорындағы құжаттар аса мұқтаж шаруаларға көмек көрсету жөніндегі материалдары аудан бойынша аштыққа ұшыраған колхоздарға көрсетілген көмек (шараларын) мөлшерін анықтауға мүмкіндік берді.

Талқылау. XX ғасырдың 20-30-шы жылдары басталған шаруашылықты модернизациялау туралы науқандар Қазақстандағы дәстүрлі мал шаруашылығының күйреуі мен мал санының қысқаруына алып келді. Бұл жөнінде зерттеуші Н.А. Ивницкий «Ұжымдастыру кезінде Қазақстанда мал басы бірнеше есе азайғанына қарамастан, 1931-32 ж. ет дайындау жоспары 255 500 тоннаны құрады. Бұл басқа аймақтарды айтпағанда, Украинадан 1,5 есе және Солтүстік Кавказ бен Батыс Сібір өлкесінен 2,5 есе көп болды» (Ивницкий, 2009: 234) деп атап көрсетеді. Осымен бірге, Қазақстандағы мал санының қысқару деңгейі мен оған себеп болып отырған жағдайлар туралы 1932 жылдың 6 қазанындағы Т. Рысқұлов Сталинге жіберген мәлімдеме

жазбасында: «ұжымдастыру кезіндегі асыра сілтеушіліктің нәтижесінде республикадағы мал саны 1928 жылмен салыстырғанда 1932 жылдың ақпанында 40 млн-нан 5,4 млн. басқа, яғни, 86,5%-ға қысқарғандығын және мал басының осынша қысқаруы малды қасақана сою мен асыра сілтеушіліктің, соның ішінде ұжымдастыру кезіндегі асыра сілтеушіліктің нәтижесі» - деп атап өтіп (Ивницкий, 2009: 234), мал басының қысқаруы туралы келесі нақты фактілерді келтіреді: Оңтүстік Қазақстанның 10 ауданында 445400 бас малдан етке 103-300 бас тапсырылған, 284300 бас мал талан-таражға салынған, қалғаны 57800 бас. Қорғалжын, Қаратал және Нұра аудандарының колхоздарында ұсақ және ірі мал 100% ортақтастырылған, мал басының кемуі 75-100 % құрайды (Трагедия советской деревни, 2001: 502). Бұған қоса мал мен астық дайындау жоспарының ұлғайтылуы нәтижесінде негізгі күн көріс көзі мал шаруашылығы болған қазақ халқы малдан да, астықтан да айрылды. Сондықтан мал санының 8-10 есе қысқаруының нәтижесінде қазақ ауылдарында азық-түлік тапшылығы пайда болып, жаппай ашаршылық орын алды.

Осылайша, қазақ ауылдарындағы ауыр жағдай, халықтың жаппай аштыққа ұшырауы туралы мәліметтер партиялық, кеңестік органдарға келіп түсіп жатқан жеделхаттар, хабарламаларда беріліп жатты. Мысалы, ОГПУ-дың құпия-саяси бөлімінің 1931 жылдың қаңтары мен 1932 жылдың наурызы аралығындағы арнайы анықтамасында Одақтың жекелеген аудандарындағы азық-түлік қиындықтары, халықтың босып кетуі, малдың өлім-жітімі және т.б туралы мәселелерге тоқтала отырып, Қазақстандағы жағдайды былай деп баяндайды: «1931 жылдың қазан айынан бастап, әсіресе егін шықпаған солтүстік аудандарда азық-түлік қиындықтары пайда бола бастады және ол соңғы айларда өткір сипатқа ие болып, басқа аудандарға да таралды. Егер 1931 жылдың қараша-желтоқсан айларында азық-түлік жетіспеушілігі 7-10 ауданда байқалса, қаңтар мен ақпанның бірінші жартысында азық-түлік қиындықтары 20 ауданды қамтыды, ал 28 ақпанда олардың саны 33 ауданға жетті, оның ішінде 10 ауданда жағдай өте қиын. Мәліметтер бойынша, 32 ауданда 232 пункт аштыққа ұшырыған, 1931 жылдың желтоқсанынан 1932 жылдың 10 наурызына дейінгі аралықта барлық пункттарда 1219 аштық өлімі және 4304-ке дейін аштықтан ісіну жағдайлары тіркелді. Өлгендер мен аштыққа ұшырағандардың көбі – колхозшылар болып табылады» (Трагедия советской деревни, 2001: 335). Осындай себептерге байланысты 1932 жылдың жаз айларынан бастап ресми органдардың құжаттарында Қазақстанның бірқатар аудандарындағы күрделі азық-түлік жағдайы туралы мәліметтер беріле бастаған және солардың ішінде БКП(б) Қазақ Өлкелік комитетінің бюросының Қазақстандағы жаппай аштық туралы Қаулысын атап көрсетуге болады. Бұл Қаулыда аштыққа ұшыраған халыққа және босып кеткендерге азық-түлікпен көмек көрсету, аштықтың салдарынан таралып жатқан жұқпалы аурулар, панасыз балалардың жағдайы туралы сегіз пункттан тұратын шешім қабылданады. Оның ішінде Қаулыда: «Өлкелік комитет облыстық комитеттер мен аудандық комитеттерге еңбекшілердің жаппай наразылығын туғызып отырған осы құбылыстарға қарсы күрес қазір бірінші кезектегі саяси міндетке айналып отырғанын және негізгі міндет – бүкіл жұртшылықты жұмылдырып, зардап шеккендерге кез-келген (азық-түлік, материалдық және т.б.) көмек көрсету» деп атап өтеді (Трагедия советской деревни, 2001: 404-406).

Сонымен қатар осы қаулыда: «Барлық облыстық және аудандық комитеттерге қолда бар азық-түлік көмегін мақсатқа сай және тездетіп пайдалануға ұсыныс жасалып, орталық жіберген ресурстардың толық пайдаланылуын атап өтіп, бұл азық-түлікпен көмек техникалық іс-шара ретінде өтпеуі керек, пролетарлық мемлекет тарапынан көрсетіліп жатқан көмектің маңыздылығына ерекше назар аудара отырып, түсіндіру жұмыстарымен қатар жүруі керек екенін, бұл ретте, бірінші кезекте жаңа егінге дейін азық-түлікке мұқтаж адамдарға көмек пен несие беруден бас тартпай, қайтып көшіп келген адамдардың қажеттіліктерін қанағаттандыру қажеттілігін» көрсетеді (Трагедия советской деревни, 2001: 404-406).

Соңынан, ОГПУ органдары да Қазақстандағы аштықпен байланысты болып жатқан күрделі жағдайларды келесідей атап өтеді: «Қазақстан Одақтың қолайсыз аудандарының қатарына жатады. Мұның басты себебі – азық-түлік жетіспеушіліктің нәтижесінде бірқатар аудандарды аштық жайлаған. 1932 жылдың 1 шілдедегі азық-түлік жетіспеушілігі 74 ауданды қамтыған. Бұл аудандарда аштықтан өлгендер саны - 8276, аштықтан ісінгендер саны – 12969 тіркелген. Аштыққа ұшырағандар арасында өлексе, тіпті, адам етін жеу жағдайлары тіркелген» (Трагедия советской деревни, 2001: 426). Осымен бірге, аштық туралы тек ресми құжаттарда

ғана емес, жекелеген тұлғалар да мәліметтер берген болатын. Мысалы, 1932 жылдың тамыз айында ҚазақАКСР ХКК төрағасы У.Д. Исаев И.В. Сталинге: «Орталық Қазақстанның 10-12 ауданының халқының едәуір бөлігінің аштыққа ұшырап, 1932 жылдың көктемінде кемінде 10-15 мың адам аштықтан өліп, өлкенің жалпы шаруашылық саны 1931 жылмен салыстырғанда 25% қысқарғаны туралы» жазады (Ивницкий, 2009: 236).

Күз айларына қарай аштық жаппай сипат алып, ол туралы ОГПУ-дың 1932 жылдың қазан айы бойынша берген арнайы ақпараттарында: «аштық салдарынан 14549 адам өлген, олардың ішінде 2500 қыркүйек-қазан айларында өлген» деп көрсетіледі. Сонымен бірге берілген ақпаратта Торғай, Батпаққара, Қарсақпай, Қу аудандарында аштықтың өрши түскені мәлімденеді. Кейбір аудандарда азық-түлікке мұқтаждардың саны 50%-дан 95%-ға жеткен. Мысалы, Абыралы ауданында – 95%, Қу ауданында – 85%, Баянауыл ауданында – 60% халық нанға мұқтаж, Шығыс Қазақстан мен Қарағанды облыстарында азық-түлік тек 1932 жылдың қараша-желтоқсан айларына дейін ғана жетеді, бірақ, қазан айының өзінде аштықтан ісініп, өлгендер бар (Трагедия советской деревни, 2001: 527-528).

Зерттеу нәтижелері. Жоғарыда аталған мәліметтерге сәйкес аштықтың Қазақстанның мал шаруашылығымен айналысатын аумақтарында, оның ішінде біз қарастырып отырған Орталық Қазақстан аумағында кеңінен таралғанын байқаймыз.

Осындай жағдай 1932 жылдан бастап Қарағанды облысының құрамына енген Нұра ауданында да орын алды. Біз үшін бұл ауданның мемлекеттік архивы қорларында сақталған құжаттар, соның ішінде аудан халқына көрсетілген азық-түлік көмегі туралы мәліметтер үлкен қызығушылық танытады.

Нұра ауданы архивындағы Нұра аудандық жұмысшы, шаруа және қызыл әскер Кеңесі мен оның атқару органдарының аса мұқтаж шаруаларға көмек көрсету жөніндегі материалдары ішіндегі БКП(б) Облыстық комитетіне жолданған мәлімет жазбада 1932 жылы Нұра ауданының колхоздарында егін шықпауы және тұқымды шегіртке жоюы салдарынан азық-түлік тапшылығы туындап отырғаны көрсетілген құжатта: «колхозшылардың орын алып отырған ауыр жағдайын ескере отырып, Нұра РК бюросы мен ААК Президиумының жабық отырысында осымен 3 рет колхозшыларға азық-түлікпен көмек көрсетуге өтініш етіп отыр. РК мен ААК тарапынан колхоздардан шұғыл көмек көрсетуді талап еткен өтініштер күнделікті түсіп отыр» (Нұра аудандық мемлекеттік архивы, 11: 1) деп мәлімденген. Бұл мәлімдемеге сәйкес Нұра аудандарындағы колхоздардың 1933 жылға арналған нан және тұқыммен қамтамасыз етілу дәрежесіне сай оларды 3-ке бөліп, колхоздарға көмек көрсету үшін олардың тізімі жасалған. Тізімдегі колхоздарды өзін-өзі қамтамасыз ету дәрежесіне сәйкес келесідей топтастырады: «Бірінші тізімге кіретін 14 Колхоз толығымен азық-түлікпен қамтамасыз етілді, тұқым қорлары толығымен толтырылды және астық жинау жоспарын асыра орындады. Екінші тізімге енетін 8 колхоз азық - түлікпен қамтамасыз етілген және аз қоректігі аз тарымен және тұқыммен қамтамасыз етілген. Үшінші тізімдегі 10 колхоз өз колхозшыларын азық-түлікпен қамтамасыз етпейді, 1933 жылы себуге тұқым жоқ. Бұл колхоздар 1932 жылы өте аз мөлшерде өнім жинады және осы уақытқа дейін олардың көпшілігі нансыз қалды» деп баяндайды. Сонымен қатар колхоздардың астықпен қамтамасыз етудің алдын ала есептеулерін жүргізе отырып, колхоздардың жағдайы жөнінде келесідей қорытынды жасайды: «Бірінші тізім: азық-түлікпен және 1933 жылғы егіс үшін тұқыммен қамтамасыз етілген. Екінші тізім: шаруа қожалықтары 352 бірлік бұл колхоздардың азық-түлікке қажеттілігі 4006 центнер, 6009 центнерден бір шаруа қожалыққа жылына 1,5 центнерден есептеледі. Соңғы жиналған астықтың мөлшері 4814 центнер. Орта есеппен алғанда колхоздардың өнімділік деңгейі 20%-ға төмендеген. Жоспар бойынша тұқымның сақтандыру қорынан 2245,2 центнер себу керек, 459,6 центнер дәнді дақыл себілген. Бұл колхоздар астық дайындаудан және тұқым ссудасын қайтарудан да босатылғанын атап өтеміз. Жалпы түсімінен бұл тізімдегі колхоздардың азық-түлікпен қамтамасыз ету деңгейі 72% құрайды. Үшінші тізім: шаруашылық саны 1121 бірлік, азық - түлікке қажеттілік 7588.5 центнер, колхоздар тобының жалпы түсім деңгейі 1691.6 центнер. Жоспар бойынша астық қорынан 3311,62 центнер себу керек болса, іс жүзінде 245,89 центнер астық себілген. Бұл топқа кіретін колхоздар астық дайындау мен тұқым ссудасын қайтарудан да босатылған» деп көрсетеді (Нұра аудандық мемлекеттік архивы, 11: 1). Бұдан көрсетілген колхоздар

тобынан тек қана бірінші топқа кіретін 14 колхоз ғана өзін-өзі қамтамасыз ете алатынын, ал қалған екінші және үшінші тізімге кіретін 18 колхоздың көмекке мұқтаж екендігін көреміз.

Колхоздардың жағдайларын мәлімдей келе, осындай өзі де қиын жағдайда Нұра ауданына Жаңаарқа ауданынан халықтың босып келіп, кейбіреулері тұрақтап қалып, көпшілік бөлігінің одан әрі Ақмолаға көшіп, босып келгендердің мүлдем азық-түлікпен қамтамасыз етілмегендігін, сонымен қатар өлім жағдайлары да кездесіп жатқандығын хабарлайды (Нұра аудандық мемлекеттік архивы, 11: 2).

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып және колхозшыларда және әсіресе қазіргі уақытта отырықшылыққа көшкен 20 қоныста қоныстанған қазақтарда азық-түліктің болмауына байланысты ауыр зардаптардың туындау мүмкіндігін болдырмау үшін және азық-түлік болмаған жағдайда ғана қазақ халқын отырықшыланған қоныстардан қайтадан көшуге мәжбүрлеу үшін БКП (б) аудандық атқару комитетінен шұғыл жәрдемдесу шараларын қабылдауды сұрайды Нұра ауданының колхоздарын (№3 тізімдегі) 1933 жылғы жаңа егінге дейін желтоқсаннан шілдеге дейін қоса алғанда 8 айға 4856 цент мөлшерінде бірлігіне 12 килодан есептегенде азық-түлік көмегін алуға, ал келесі уақытта тұқым материалдарымен көмек көрсетуді сұрайды (Нұра аудандық мемлекеттік архивы, 11: 2).

Нұра ауданы көмекке мұқтаж колхоздарының және ондағы халық санын келесі кестеден көруге болады:

1 кесте комиссия бекіткен 20/ХІІ-32 жылғы азық-түлікке мұқтаж Нұра ауданы ауылдық кеңестері шаруашылықтары бойынша мәлімет (Нұра аудандық мемлекеттік архивы, 11: 12).

Ауылдық кеңес атауы	Шаруашылық саны	Барлығы жан басы	Жылқы	Сиыр	Түйе	Қой, ешкі	Барлығы
№1 а/к	79	510	2	-	2	-	4
№2 а/к	159	587	-	-	-	-	-
№3 а/к	63	228	-	-	-	-	-
№4 а/к	216	345	1	4	-	-	5
№5 а/к	149	651	1	-	-	-	1
№6 а/к	166	641	-	-	1	-	1
№7 а/к	72	281	2	-	-	3	5
№8 а/к	129	561	2	-	-	3	5
Киевка а/к	48	217	-	-	-	-	-
Иванов а/к	7	22	-	-	-	-	-
Горный а/к	30	92	-	-	-	-	-
Захаров а/к	13	28	-	-	-	-	-
Барлығы	1119	4974	6	4	5	3	16

Кестеден көріп отырғанымыздай 1932 жылдың 15 желтоқсанында Нұра ауданы бойынша 4974 жан басы бар 1119 шаруашылық көмекке мұқтаж, оның ішінде №4 ауылдық кеңесте шаруашылық саны көп болса, ал жан басы №5 ауылдық кеңесте көпшілікті құрап отыр. Ал, бірен-саран мал басы тек №1,4,5,6,7,8 ауылдық кеңестерде ғана сақталып қалған.

Ендігі кезекте архив құжаттарына сәйкес Нұра ауданының колхоздары мен Жаңаарқа ауданынан аштықтан босып келгендерге және панасыз қалған балаларға көрсетілген көмек мөлшері туралы №2 кестеден көруге болады.

Кесте 2 05.01.1933 жылға арналған Нұра ауданының аса мұқтаж жандар мен көшпенділердің азық-түлік көмегін алушы колхоздар тізімі (Нұра аудандық мемлекеттік архивы, 11: 21).

Колхоздар атауы	Шаруашылық саны	Бидай	Тары	Ұн	Барлығы
Сталина атындағы колхоз	106	100 п	261 пұт	-	361

Жаңақұрлыс колхозы	68	-	43	-	43
Караой колхозы	51	-	75	-	75
Ақтөбе колхозы	108	-	106	-	106
Қуаныш колхозы	50	-	99	-	99
Қзылту колхозы	191	-	469	-	469
Көкөзек колхозы	132	50	337	-	387
Өрнек колхозы	121	-	129	-	129
Баянды Колхозы	136	-	81	-	81
Жаңабірлік Колхозы	156	-	146	-	146
Кзылшілік колхозы	88	-	146	-	146
Еңбекқорғау Колхозы	101	-	100	-	100
Еңбекші Колхозы	100	-	100	-	100
Гроза Колхозы	53	-	38	-	38
К/волна Колхозы	89	-	20	-	20
Ашық Колхозы	97	-	60	-	60
Ынтымақ Колхозы	64	-	75	-	75
Өркендеу Колхозы	77	-	75	-	75
Кеңес колхозы	17	-	20	-	20
Өндіріс (Уирдыс Ондирис) Колхозы	15	-	20	-	20
Жаңаарқа ауданы	1000	50	974п21ф	-	1024п 21 фунт
Ивановск асханасы (Жаңаарқа)	153 адам	60	10	6п4ф	76 п 4 ф
Пушкин асханасы Жаңаарқа ауд. келген панасыз балалар	52 бала	62п 25ф	16п	10п	88п 35 ф
К/казск. балалар үйі	31	31п 29ф	3п 9ф	-	34п38ф
Барлығы	3036	354 п 14ф	3361п 30ф	16п4ф	3732п 8ф

Кестеде берілген мәліметтерді талдасақ, оған сәйкес азық-түлікке бидай мен ұннан гөрі тары көбірек таратылғандығын анықтаймыз. Барлығы аса мұқтаж 3036 шаруашылыққа 354 пұт 14 фунт бидай, 3361 пұт 30 фунт тары, 16 пұт 4 фунт ұн таратылғанын көреміз. Егер қазіргі өлшем жүйесіне ауыстыратын болсақ, П.= 40 фунт = 16,3805 кг.болса 354п 14 фунт = 5664 кг бидайға, 3361 пұт тары= 53776 кг тарыға, 16 пұт ұн = 256 кг ұнға, барлығы 59712 кг, көлемінде көмек көрсетілген.

Қорытынды. Қазақстандағы шаруашылықты модернизациялау ықпалы негізгі мал шаруашылығымен айналысатын аумақтың бірі - Орталық Қазақстанға, соның ішінде Нұра ауданына айтарлықтай ықпал етіп, халықтың аштыққа ұшырауына алып келді. Кеңестік органдар Қазақстанда болып жатқан жағдайлар туралы хабардар болған. Архив құжаттарына сәйкес Нұра ауданы жағдайында аштыққа ұшыраған колхоздарға мардымсыз болса да үкімет тарапынан көмек көрсетіліп, көмектің деңгейі әр колхозда әртүрлі болғанын анықтадық. Сонымен қатар көрсетілген көмек аштықтан зардап шеккендердің қажеттіліктерін толық

қанағаттандырмады және көмек шынымен ашыққан халыққа дер кезінде жеткізілмеген, жергілікті билік өкілдерінің көмекті талан-таражға салу фактілері де болған.

Әдебиеттер мен дереккөздер тізімі:

Ашаршылық. Голод. 1928-1934. Документальная хроника. Сб. док. Т.3. 1932-1934/Отв. редактор Б. Әбдіғалиұлы. Алматы, Атамұра, 2021. 1028 с.

Ивницкий Н.А. Голод 1932-1933 годов в СССР: Украина, Казахстан, Северный Кавказ, Поволжье, Центральная Черноземная область, Западная Сибирь, Урал. М.: Собрание, 2009. 288 с.

Киндлер Р. Сталинские кочевники: власть и голод в Казахстане/ Р. Киндлер. М.: Полит. энцикл., 2017. 382 с.

Насильственная коллективизация и голод в Казахстане 1931-1933 гг. Сборник документов и материалов. Алматы, 1998. 263 с.

Нұра аудандық мемлекеттік архивы. 422 қор. 1 тізім. Іс 11. П. 1-2, 12, 21.

Пянчол Н. Казахские пастухи между коллективизацией и голодом. В книге: Казахстан и Россия: общество и государство. М, 2004. 522 с.

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927-1939: Документы и материалы. В 5-ти тт. / Т. 3. Конец 1930-1933 / Под ред. В. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виолы. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. 1008 с.

References

Asharshylyk. Golod. 1928-1934. [Famine. Golod. 1928-1934]. Dokumentalnaia khronika. Sb. dok. T.3. 1932-1934/Отв. редактор В. Әбдіғалиұлы. - Almaty, Atamura, 2021. - 1028 s. [in Russian].

Ivnitskii N.A. Golod 1932-1933 godov v SSSR: Ukraina, Kazakhstan, Severnyi Kavkaz, Povolzhe, Tsentralnaia Chernozemnaia oblast, Zapadnaia Sibir, Ural. [Famine of 1932-1933 in the USSR: Ukraine, Kazakhstan, North Caucasus, Volga region, Central Chernozem region, Western Siberia, Urals]. M.: Sbranie, 2009. 288 s. [in Russian].

Kindler, R. Stalinskie kochevniki: vlast i golod v Kazakhstane [Stalin's nomads: power and hunger in Kazakhstan]. Moscow: Politicheskaiia entsiklopediia, 2017. - 382 s. [in Russian].

Nasilsvennaia kollektivizatsiia i golod v Kazakhstane 1931-1933 gg. [Forced collectivization and famine in Kazakhstan 1931-1933.]. Sbornik dokumentov i materialov. - Almaty, 1998. - 263 s. [in Russian].

Nura audandyr memlekettik arkhiv [Nurinsky District State Archive]. 422 kor. 1 tizim. Is 11. P. 1-2, 12, 21. [in Russian].

Pianchola N. Kazakhskie pastukhi mezhdru kollektivizatsiei i golodom. [Kazakh shepherds between collectivization and famine.] V knige: Kazakhstan i Rossiia: obshchestvo i gosudarstvo. M, 2004. 522 s. [in Russian].

Tragediia sovetskoi derevni. Kollektivizatsiia i raskulachivanie. 1927-1939. [The tragedy of the Soviet village. Collectivization and dispossession. 1927-1939]: Dokumenty i materialy. V 5-ti tt. / T. 3. Konets 1930-1933 / Pod red. V.Danilova, R.Manning, L. Violy. M.: «Rossiiskaia politicheskaiia entsiklopediia» (ROSSPEN), 2001. 1008 s. [in Russian].